

УДК 330.34:332.142

Гречко А. В.
*кандидат економічних наук, доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Hrechko Alla
*Ph.D, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics
and Entrepreneurship
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kiev Polytechnic Institute”*

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФІСКАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Анотація. У статті досліджується світовий досвід щодо фіскального стимулювання інноваційної діяльності суб'єктів регіонів для забезпечення сталого розвитку. Обґрунтовано, що розвиток регіонів у напрямі сталого розвитку має бути одним із головних засобів як бюджетно-податкової політики, так і самої системи регіонального державного регулювання. З'ясовано фіскальні інструменти, які використовуються у розвинених країнах для активізації інноваційної діяльності та проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. Встановлено, що Україна повинна імплементувати досвід розвинених країн щодо активізації інноваційної діяльності та проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт суб'єктами господарювання для досягнення цілей сталого розвитку через запровадження різних податкових пільг, але обов'язково із урахуванням реалій розвитку економіки регіонів.

Ключові слова: фіскальне стимулювання, податкові пільги, сталий розвиток, система оподаткування, інноваційна діяльність, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи.

Постановка проблеми. Сучасний динамізм економічного розвитку світового господарства, що зумовлений всеохоплюючими процесами глобалізації та інтеграції, вимагає від урядів держав створення максимально сприятливого середовища функціонування суб'єктів національного господарства та сталого розвитку регіонів. Досягти сприятливих умов для розкриття потенціалу та розвитку регіонів можливо за рахунок досягнення балансу інтересів усіх учасників економічного розвитку. Одним з інструментів формування сприятливих умов функціонування регіо-

нальних суб'єктів виступає фіскальне стимулювання, що підвищує мотивацію господарюючих суб'єктів та сприяє сталому розвитку регіонів та держави загалом. Досягнення цілей сталого розвитку неможливо без активізації інноваційної діяльності регіональних суб'єктів. У цьому контексті з урахуванням процесів децентралізації, які відбуваються в Україні, актуальним є дослідження досвіду розвинених країн світу щодо фіскального стимулювання інноваційної діяльності. Безумовно, ефективність запозичення світової практики щодо підвищення фіскаль-

ного стимулювання інноваційної діяльності регіональних суб'єктів для досягнення сталого розвитку неможливо використовувати без належної адаптації до особливостей та умов розвитку економіки України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням інноваційного стимулювання регіональних суб'єктів для забезпечення сталого розвитку регіонів присвячено чимало праць українських науковців. Великий теоретико-методологічний доробок та високу практичну цінність являють собою роботи таких учених: О. Алімова, В. Боголюбова, Б. Болдирева, М. Бутка, Г. Возняк, І. Вахович, А. Гальчинського, В. Гейця, М. Гончаренко, Б. Данилишина, М. Долішнього, В. Дем'янишин, Ю. Іванова, І. Заверуха, Г. Калетніка, А. Крисоватого, В. Осецького, В. Опаріна, В. Пили, А. Садовенка, І. Ускова, Л. Чернюк, О. Шишка та інших.

Податкове стимулювання за рахунок надання податкових пільг у інноваційній сфері задля сприяння сталому розвитку регіонів досліджували: Л. Касьянова, О. Марченко, О. Молдован, А. Никифоров, І. Точиліна, Д. Чеберкус та інші.

Відаючи належне науковому доробку вчених, необхідно наголосити, що наявні реалії інноваційної діяльності в Україні та процеси фіскальної децентралізації вимагають дослідження світового досвіду розвинених країн світу щодо фіскального стимулювання інноваційної діяльності регіональних суб'єктів для забезпечення сталого розвитку регіонів.

Формування цілей статті. Метою статті є дослідження світового досвіду щодо фіскального стимулювання інноваційної діяльності суб'єктів для забезпечення сталого розвитку. Для досягнення поставленої мети було вирішено такі завдання:

- обґрунтовано необхідність фіскального стимулювання суб'єктів для досягнення цілей сталого розвитку регіонів;

- досліджено досвід розвинених країн світу щодо фіскальних стимулів активізації інноваційної діяльності та проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт;

- визначено основні напрями податкового стимулювання інноваційної діяльності та проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, що можуть імплементуватися з урахуванням процесів децентралізації та тенденцій економічного розвитку в Україні для досягнення сталого розвитку регіонів.

Виклад основного матеріалу. У реалізації регіональної державної політики чільне місце займає фіскальна політика, що сприяє не тільки втіленню загальноекономічних цілей розвитку національного господарства, а й сталому розвитку регіонів. Залежно від поставлених цілей варіюються підходи до реалізації фіскальної політики, способи та інструменти їх досягнення, які зумовлені конкретною соціально-економічною ситуацією в країні та передумовами її формування.

Встановлення чіткої спрямованості досягнення цілей, пріоритетів розвитку, усвідомлення поточного стану макроекономічного середовища та адекватна оцінка потенційного впливу ризик-факторів зумовлюють дієвість запровадження інструментів фіскальної політики у напрямі застосування фіскальних стимулів для досягнення сталого розвитку регіонів.

Досвід розвинутих країн у сучасних умовах динамічного розвитку світового господарства засвідчує необхідність та доцільність застосування таких засобів та інструментів державного (у тому числі фіскального) впливу, які б забезпечили поживлення інвестиційного середовища, інноваційних процесів, нарощення інтелектуального капі-

талу, досягнення окремих цілей соціального та екологічного характеру, уникаючи використання апарату примусу.

Одним із таких ефективних інструментів є запровадження системи фіскального стимулювання. Ця система, оперуючи базовими інструментами податкової та бюджетної політики, дозволяє створити передумови майбутнього зростання пріоритетних напрямів розвитку та досягнення цілей сталого розвитку регіонів.

Забезпечення оптимального рівня ефективності відповідних заходів системи фіскального стимулювання інноваційної діяльності для забезпечення сталого розвитку регіонів, що запроваджується на загальнодержавному рівні, повинна супроводжуватися активною співпрацею та взаємодією із регіональними структурами та місцевими органами влади.

Є багато підходів до класифікації фіскальних стимулів, однак, на нашу думку, у межах цього дослідження доцільніше використовувати функціональну ознаку, що дасть змогу більш комплексно оцінити зміст та потенційний вплив цього інструмента на господарські процеси.

Одним із перспективних напрямів фіскального стимулювання, що активно застосовується країнами з високим рівнем розвитку фіскальної системи, є стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів відповідними податковими інструментами. Застосування таких засобів органічно поєднується зі впровадженням інших заходів щодо забезпечення сталого розвитку регіонів. Зокрема, такі заходи дають вкрай позитивні результати в контексті формування процесів переливу капіталу у конкретні регіони чи галузі економіки. Типовими інструментами є зміни податкових ставок, регламентація спеціальних податкових режимів, використання політики прискореної амортизації тощо. Прикладами успішної реалізації описаних механізмів є такі країни Європи, як Ірландія, Кіпр, Словаччина. Навіть більше, саме активне впровадження інвестиційних податкових стимулів дозволило Ірландії наростити обсяги прямих іноземних інвестицій, забезпечити активний розвиток виробничого сектору, забезпечивши тим самим стійкі темпи економічного зростання.

Нині в Австрії діє низка пільг із податку на додану вартість. Так, підприємства, організовані в холдинг, не сплачують податок на додану вартість за оборотами всередині холдингу, що дає змогу нейтралізувати питання щодо трансферного ціноутворення [2, с. 139].

У Чехії підтримка надається інвестиційним проектам у галузі виробничої діяльності в обробній промисловості, у сфері прогресивних технологій, впровадження інвестицій до яких має великий експортний потенціал. Інвесторам, що упроваджують нову продукцію або розширюють наявне виробництво у встановленому розмірі, в переробній промисловості Чехії надається повне звільнення від податку з доходу терміном на п'ять років для новостворених підприємств і часткове у разі розширення виробництва [3, с. 120].

Іншим інструментом, нерозривно пов'язаним зі сталим розвитком, є стимулювання інноваційної діяльності. Цей інструмент широко застосовується прогресивними країнами світу і зазвичай базується на формуванні чіткої системи інноваційних податкових пільг, покликаних активізувати науково-технічні процеси на рівні підприємств.

Інноваційні стимули можуть набувати різних форм, починаючи від традиційних знижених ставок податків до більш сучасних інструментів, таких як інноваційна податкова знижка або податковий кредит. Ці інструменти застосовуються для підприємств, що займаються науковим розробленням інноваційних технологій, введенням в експлуатацію відповідного устаткування, інвестуванням

у науково-дослідницькі розробки, а економічний мотив формується у вигляді зниженої бази оподаткування, спеціальних знижок та відрахувань у сумі витрат відповідного призначення. У цьому контексті важливо також підкреслити важливість процесів фіскальної децентралізації, які б надали більшої гнучкості місцевим бюджетам щодо формування інноваційних мотивів відповідно до конкретних умов конкретного регіону.

Використання інноваційних податкових стимулів набуло широкого визнання у країнах Західної Європи та Північної Америки, які являють собою цілісну систему податкових пільг та преференцій у сфері інновацій. Так, у світовій практиці використовують такі фіскальні стимули для активізації інноваційної діяльності та проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у вигляді податкових пільг щодо:

- певних цільових груп або суб'єктів (щодо малого бізнесу, освітніх установ та ін.);

- призначення витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи та інноваційну діяльність (амортизація устаткування для проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, зниження собівартості наукоємної продукції, залучення висококваліфікованих працівників для виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, стимулювання досліджень у певних пріоритетних напрямках, спрямованих на новітні технологічні уклади, стимулювання виробництва інноваційної продукції у певних галузях та регіонах тощо).

У Швеції податкові пільги для інноваційної діяльності застосовуються з 1973 року. Суми, що підлягають звільненню від податку, дорівнюють 10% витрат фірми на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи. Крім того, спеціальна 20% знижка передбачена з суми приросту дослідницьких витрат у цьому році порівняно з рівнем попереднього року. У 1981 році у шведське податкове законодавство були внесені зміни, націлені на посилення «прирідної природи» під час визначення податкових пільг. Відповідно до цих змін від оподаткування звільнялася сума, що дорівнює 5% поточних дослідницьких витрат фірми і 30% від прирідних витрат [5, с. 278].

Австрія використовує вирахування з оподаткованої бази витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи в розмірі від 125% до 135%. Бельгія, Чехія, Угорщина аналогічно надають зазначену податкову преференцію, причому в двох останніх вирахування досягають 200% від витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи.

Іспанія, Ірландія, Нідерланди та Португалія використовують податкові преференції у вигляді податкового кредиту, який становить 25% від величини витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи в Ірландії, від 32,5% до 50% у Португалії та від 25% до 42% в Іспанії [1, с. 15]. Для суб'єктів, що здійснюють науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи у таких країнах, як Австрія, Ірландія та Франція, застосовують нульові або спеціальні ставки податків на прибуток підприємств.

У Бельгії та Нідерландах також знижують ставки податків на заробітну плату робітників, зайнятих у науково-дослідних та дослідно-конструкторських роботах [6, с. 55].

Отже, серед фіскальних інструментів, які використовуються у розвинених країнах для активізації інноваційної діяльності та проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, необхідно відзначити [4, с. 39; 7, с. 56; 8, с. 13]:

- відтермінування сплати податкового зобов'язання податку на прибуток для суб'єктів господарювання під

час проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт;

- податкову знижку через зниження бази оподаткування податку на прибуток на певний відсоток від вартості проведених науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (від часткової знижки щодо вартості проведених робіт до додаткової, що перевищує вартість науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт);

- податковий кредит, за якого частина витрат на виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт виключається із суми оподаткування;

- надання податкових канікул для суб'єктів, що здійснюють інноваційну діяльність та проводять науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи;

- податковий кредит на оплату висококваліфікованих працівників, залучених до проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт;

- прискорену амортизацію для устаткування, придбаного для проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт;

- зниження оподаткування під час комерціалізації результатів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт для стимулювання не тільки проведення, а й комерціалізації результатів робіт.

Висновки. Таким чином, проаналізовано особливості застосування конкретних фіскальних мотивів у практиці бюджетно-податкового регулювання в європейських країнах як необхідного складника розвитку регіонів, а саме: інвестиційних, інноваційних та екологічних. Обґрунтовано, що розвиток регіонів у напрямі сталого розвитку одним із головних засобів як бюджетно-податкової політики, так і самої системи регіонального державного регулювання має включати в себе використання фіскальних стимулів для активізації інноваційної діяльності в регіонах.

З огляду на те, що сталий розвиток базується на інноваційному, екологічно безпечному спрямуванні виробництва, багато уваги приділяється активізації інноваційної діяльності та стимулюванню науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт суб'єктів господарювання регіонів. Господарська практика розвинутих країн доводить, що залежно від конкретних цілей сталого розвитку та характеру інституційного середовища можуть застосовуватися різні форми та інструменти фіскальних стимулів інноваційної діяльності. Для активізації інноваційної діяльності та проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт застосовуються різні податкові пільги у вигляді: зменшення бази оподаткування, зниження податку з прибутку корпорацій, перенесення податкових пільг на минулі або майбутні податкові періоди тощо.

Практика багатьох країн світу доводить, що для досягнення цілей сталого розвитку саме надання податкових пільг, а не субсидювання суб'єктів регіонів є більш ефективним інструментом фіскального стимулювання суб'єктів господарювання, які проводять науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи.

Україна повинна імплементувати досвід розвинених країн щодо активізації інноваційної діяльності та проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт суб'єктами господарювання для досягнення цілей сталого розвитку через запровадження різних податкових пільг, але обов'язково з урахуванням реалій розвитку економіки регіонів.

Подальших наукових розвідок вимагають питання застосування податкових пільг в умовах фіскальної децентралізації як фіскальних стимулів суб'єктів господарювання регіонів щодо екологічних податків.

Список використаних джерел:

1. Алексеев І.В. Желізняк Р.Й. Європейський досвід податкового стимулювання інноваційної діяльності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 725. С. 7–16.
2. Аналіз сталого розвитку: глобальний і регіональний контексти / Міжнародна рада з науки (ICSU) та ін. ; наук. кер. проекту М.З. Згуровський: монограф. К. : НТУУ «КПІ», 2012. 312 с.
3. Мініч В. Г. Європейський та світовий досвід державної політики щодо підвищення інвестиційної активності. *Вісник Академії митної служби України*. 2011. № 1. С. 118–124.
4. Молдован О.О. Податкові інструменти стимулювання НДДКР корпоративного сектору: світова практика застосування. *Стратегічні пріоритети*. № 3 (28). 2013. С. 38–45.
5. Палійчук Т.В. Моделі фіскальної децентралізації у реформуванні системи управління державними фінансами. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2017. № 2. С. 273–279.
6. Русак Д.М. Економічна регіоналізація в країнах ЄС та імплементація позитивного досвіду в концепцію української децентралізації. *Міжнародні відносини. Серія Економічні науки*. 2015. № 5. С. 54–66.
7. Точиліна І.В. Досвід податкового стимулювання інноваційного розвитку економіки. *Наукові праці НДФІ*. 2016. № 3 (76). С. 54–67.
8. Тульчинський Р.В. Фінансова децентралізація та її недоліки в умовах становлення нового регіоналізму в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 15. С. 10–14.

**МИРОВОЙ ОПЫТ ФИСКАЛЬНОГО СТИМУЛИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ**

Аннотация. В статье исследуется мировой опыт по фискальному стимулированию инновационной деятельности субъектов регионов для обеспечения устойчивого развития. Обосновано, что развитие регионов в направлении устойчивого развития должна быть одним из главных средств как бюджетно-налоговой политики, так и самой системы регионального государственного регулирования. Выявлены фискальные инструменты, которые используются в развитых странах для активизации инновационной деятельности и научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ. Установлено, что Украина должна имплементировать опыт развитых стран по активизации инновационной деятельности и научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ субъектами хозяйствования для достижения целей устойчивого развития через внедрение различных налоговых льгот, но обязательно с учетом реалий развития экономики регионов.

Ключевые слова: фискальное стимулирование, налоговые льготы, устойчивое развитие, система налогообложения, инновационная деятельность, научно-исследовательские и опытно-конструкторские работы.

**WORLD EXPERIENCE FISCAL STIMULUS INNOVATION
FOR SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT**

Summary. The relevance of the study is due to the fact that the establishment of a clear priority in achieving goals, development priorities, awareness of the current state of the macroeconomic environment, adequate assessment of potential impacts and risk factors determine the effectiveness of implementing fiscal policy instruments in order to apply fiscal incentives to achieve sustainable regional development. Fiscal policy and a system of regional state regulation should include the use of fiscal incentives to stimulate innovation in the regions in order to achieve the goals of sustainable development. The active introduction of fiscal stimulus has allowed many countries of the world to increase the volume of foreign direct investment, to ensure the active development of the manufacturing sector, thereby creating a steady rate of economic growth. Among the fiscal instruments used in developed countries to stimulate innovation and research and development work, the following are highlighted: delays in the payment of tax on income tax for business entities in conducting research and development works; tax reduction due to lower tax base for income tax on a percentage of the value of the conducted research and development work; a tax credit, in which part of the cost of research and development work is excluded from the amount of taxation; providing tax holidays for entities that carry out innovative activities and carry out research and development work; a tax credit for the payment of highly skilled workers involved in the carrying out of research and development work; accelerated depreciation for equipment purchased for research and development work; reduction of taxation when commercializing the results of research and development works to stimulate not only the conduct, but also commercialization of the results of work. Ukraine must implement the experience of developed countries in activating innovation activities and conducting research and development works by business entities to achieve the goals of sustainable development through the introduction of various tax benefits, but necessarily taking into account the realities of the regional economy.

Key words: fiscal stimulus, tax privileges, sustainable development, taxation system, innovation activity, research and development works.